

ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ МОЛОДІЖНИМИ УГРУПОВАННЯМИ

КОНОПЕЛЬСЬКИЙ Віктор,

др. наук, професор, Одеський державний
університет внутрішніх справ, Україна,
ORCID ID: 0000-0003-4068-3902

АГАПОВА Каріна,

др. наук, Національний університет
„Одеська юридична академія”, Україна,
ORCID ID: 0000-0002-7174-0415

Summary: The article presents the algorithms (programs) of the actions of operative units and preventive activities to prevent criminal offenses committed by youth groups. The proposed directions of individual and educational work with young people aimed at social and psychological correction and influence on the way and conditions of their life, as well as the implementation of author's criminological methods of „distraction of young people from illegal activities”, „group separation and reorientation”.

Key words: youth, group, youth movement, criminal, prevention.

Молодіжна злочинність є універсальним індикатором соціальної ситуації у суспільстві. За даними кримінальної статистики, в Україні молоді люди вчиняють понад 50% усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень, причому лише 6-8% з них наодинці, інші – у складі групи. За офіційними даними МВС України, у країні було помічено у вчиненні кримінальних правопорушень близько 150 агресивно налаштованих рухів, значну кількість з яких становлять „скінхеდი” [1; 2].

Індивідуально-профілактичні заходи завжди спрямовані на конкретних громадян, здатних вчинити кримінальне правопорушення або їх групи. Відповідно, вплив на групову злочинність передбачає, передусім, виявлення всіх членів групи, правильну оцінку характеру діянь, що вчиняються ними, соціально-психологічних особливостей кожного члена, що дозволяє спрямувати профілактичні заходи на конкретну особу.

Основним завданням індивідуальної запобіжної діяльності є усунення загрози потенційного кримінального правопорушення [3, с. 146]. Більше того, А.П. Закалюк зауважує, що теорія запобігання злочинності в певній частині, зокрема в теоретичному обґрунтуванні запобіжних заходів, тактики й методики їхнього застосування тощо, ніби виходить за межі теорії кримінології та користується здобутками інших наук, наприклад педагогіки, психології, соціології тощо, не є аргументом для „відокремлення” теорії запобіжної діяльності від теорії кримінологічної науки [4, с. 325].

Враховуючи, що діяльність неформальних молодіжних груп від моменту виникнення до їх вибиття має досить динамічний характер, насамперед слід встановлювати в них тих осіб, які нещодавно були залучені до злочинної групи, які не мають поки що міцних зв'язків, які не зазнали тривалого психологічного впливу злочинного середовища. Саме з них потрібно розпочинати індивідуально-профілактичну роботу, виводячи їх з-під впливу кримінальних лідерів.

Основними напрямками запобігання кримінальним правопорушенням таких груп є:

- індивідуальні профілактичні бесіди, рейди, огляди житла та інша робота з дітьми, схильними до участі у правопорушеннях;
- виявлення та ізоляція дорослих лідерів, які схильють дітей до протиправної агресивної по-

ведінки;

- винесення офіційних попереджень особам, які допускають порушення громадського порядку, що негативно характеризуються за місцем проживання;
- виявлення та оперативна розробка найбільш криміногенних мікрорайонів, пунктів збирання підлітків та молоді, місць зберігання зброї й предметів правопорушень;
- висунення та перевірка версій про втягнення дітей дорослими до протиправної поведінки;
- виявлення осіб, які мають психічні відхилення, згубні залежності (алкогольну, наркотичну, токсичну), а також відчувають стійку ворожість до конкретних соціальних груп населення.

Метою індивідуального запобігання є позитивна корекція особистості, що тягне за собою зміну її поведінки від антигромадського ухилу до законослухняного, зниження ступеня віктимності конкретних категорій осіб, які є потенційними жертвами кримінальних правопорушень, вчинених неформальними молодіжними групами (об'єднаннями).

Досягнення цієї мети потребує вирішення наступних задач:

- виявлення та вивчення осіб, чия поведінка свідчить про реальну можливість вчинення кримінальних правопорушень;
- виявлення джерел негативного впливу на них;
- прогнозування індивідуальної поведінки та планування заходів індивідуального запобігання;
- постановка осіб на профілактичний облік, позитивний коригуючий вплив та контроль за їхньою поведінкою та способом життя.

Головними організаційними напрямками запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються молодіжними угрупованнями, що здійснюють оперативні підрозділи є: забезпечення регулярного вивчення обставин та обмін інформацією про вчинення кримінальних правопорушень з метою ведення контролю та роботи щодо розкриття цих діянь; здійснення обліку та перевірки молодіжних угруповань, які можуть викликати оперативний інтерес щодо вчинення зазначених кримінальних правопорушень; ретельний облік усіх розкритих, а також аналіз усіх нерозкритих кримінальних правопорушень; розробка алгоритмів спільних дій з іншими правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування та державними органами виконавчої влади (органами і службами у справах дітей) з метою забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються молодіжними угрупованнями.

З цієї метою працівники оперативних підрозділів кримінальної поліції завдяки цій організаційно-тактичній формі вживають термінових заходів шляхом втручання в кримінально протиправні дії щодо недопущення переростання готування до кримінального правопорушення в замах, а замаху – у закінчене кримінальне правопорушення; усунення умов, що сприяли попередній кримінально протиправній діяльності; забезпечення безпеки осіб, на життя і здоров'я яких можливе кримінально протиправне посягання; недопущення заподіяння матеріальної шкоди тощо [5, с. 185].

Таким чином, аналіз кримінологічної, оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної практики свідчить, що матеріали планування діяльності підрозділів Національної поліції України щодо запобігання вчинення правопорушень молодіжними угрупованнями повинні включати: назву угруповання (за прізвищем організатора, керуючого); установчі дані, іншу інформацію щодо організатора та учасників; характеристику угруповання; деталізовані хронологічні відомості щодо формування молодіжного угруповання (дата формування, вжиті заходи запобігання та їх результати); наявні оперативні матеріали; відкриті кримінальні провадження щодо членів угруповання; повідомлення, отримані від негласного апарату; картки – паспорти на молодіжне угруповання.

Основними способами виявлення на території, що обслуговується, неформальних молодіжних груп повинні стати: патрулювання, оперативні рейди на місця ймовірного перебування членів цих об'єднань; провадження процесуальних дій під час перевірки заяв громадян, а також щодо

внесених відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань [6] за фактами вчинення групових кримінальних правопорушень молоддю; вивчення статистичних даних про кримінальні правопорушення, вчинені молодіжними групами.

За фактом виявлення конкретної неформальної молодіжної групи протиправної спрямованості співробітники поліції зобов'язані негайно приступати до індивідуально-профілактичної роботи, наскільки це можливо з кожним членом об'єднання, а при необхідності і з усією групою в цілому. Найефективнішою формою впливу, з погляду, буде *роз'єднання* і *переорієнтація* групи.

Роз'єднання може полягати в тому, що члени неформальної групи „роз'єднуються” до різних навчальних закладів або призначаються на роботу на різні підприємства. Співробітники поліції при цьому проводять регулярні бесіди з їхніми батьками та родичами про послаблення контактів один з одним. Для збільшення позитивного ефекту лідери таких груп за наявності достатніх підстав прямують до спецустанов. Роз'єднання неформальної молодіжної групи спрямоване на дискредитацію її лідера в очах об'єднання шляхом формування конфронтаційних відносин з ним у активних членів спільноти. Це призводить до розкладання неформальної групи на стадії кримінально протиправної поведінки на менші об'єднання, профілактична робота з якими для співробітників поліції значно полегшується.

Однією з головних форм роз'єднання є створення або використання назріваючих або реально існуючих всередині угруповання конфліктних ситуацій. Будь-яка конфліктна ситуація містить у собі учасників конфлікту, між якими існують серйозні розбіжності, і об'єкт конфлікту, тобто реальна причина розбіжностей, що виникли. Як об'єкт конфлікту виступають в основному матеріальні ресурси, до контролю над якими прагнуть учасники конфлікту. Конфліктна ситуація переростає в конфлікт при наявності інциденту, тобто зіткнення учасників конфлікту, що спробують встановити контроль над об'єктом конфлікту. При створенні конфліктної ситуації необхідно насамперед відтворення її об'єкта, через який члени молодіжного угруповання можуть вступити в конфлікт. Однак, при цьому варто пам'ятати про загальну закономірність протікання конфліктів, а саме: конфлікти можуть не тільки зруйнувати угруповання, але й ще більше інтегрувати його членів перед загрозою зовнішньої небезпеки. Тому не слід, наприклад, використовувати конфлікти, що мають тільки суб'єктивні передумови, тобто конфлікти без реально існуючого об'єкта.

Іншою формою профілактичної роботи є переорієнтація неформальної молодіжної групи, що включає в себе виявлення: обставин виникнення та розвитку конкретної неформальної молодіжної групи, її структури та ієрархії, зовнішніх зв'язків з іншими спільнотами; специфіки взаємовідносин між членами неформальної молодіжної групи та їх спільних інтересів (кожен п'ятий хлопець приходиться у неформальну молодіжну групу для спільного проведення вільного часу, дозвілля; психологічних особливостей усіх членів неформальної молодіжної групи, їх ролі у житті об'єднання та вчинені конкретних спільних, групових дій (для 54% членів неформальних молодіжних груп важливо, що його думка цінується у колективі під час ухвалення будь-яких рішень); настанов, переконань, основних цінностей, традицій, субкультури, характерної для даної неформальної молодіжної групи; уразливих, слабких сторін неформальної молодіжної групи; вчинених та запланованих правопорушень й злочинів членами неформальної молодіжної групи.

З урахуванням зазначених обставин співробітники поліції можуть здійснювати досить ефективний вплив на неформальну молодіжну групу, у якому об'єднання переважно збереже свій склад, але його спеціалізація зміниться на суспільно корисну.

Індивідуально-виховна робота з молоддю спрямована на соціальну та психологічну корекцію особи-члена молодіжної групи та вплив на спосіб й умови його життя, що вимагає розробки методики „відволікання” молодих людей від протиправної діяльності. У створенні таких методик істотну роль здатна відіграти перебудова системи освіти, що полягає, перш за все, у максимальній індивідуалізації навчально-виховної, спортивно-масової роботи, повсякденному впровадженні педагогі-

ки співробітництва, забезпеченні принципу соціальної справедливості.

Бібліографічні посилання:

1. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування*. Офіс Генерального прокурора України. <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
2. Вербенський М.Г., Кулик О.Г., Наумова І.В. *Кримінальна ситуація в Україні: основні тенденції, 2020 рік*, монографія. Юрінком Інтер, Київ, 2021. 145 с.
3. Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуська М.Ю. та ін. *Кримінологія, підручник*. За ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна, Право, Харків, 2014. 440 с.
4. Закалюк А.П. *Курс сучасної української кримінології: теорія і практика*. Ін Юре, Київ, 2007. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
5. Шаповалов О.О. *Методика оперативного пошуку ознак загальнокримінальних злочинів*. В: Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки, №2-3, Т. 4, Ч. 2, 2015. с. 183-187.
6. *Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення*, наказ Офісу Генерального прокурора України від 30 черв. 2020 р. №298. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.